

Critical Discourse Analysis of Speeches of Previous Presidents of Islamic Republic of Iran at the United Nations General Assembly

Vol. 12, No. 4, Tome 64
pp. 405-437
October & November 2021

Mansour Shabani^{*1} & Seyyed Misagh Habibzadeh²

Abstract

Speeches of the presidents at the United Nations General Assembly is of great importance with respect to ideology. The present study aims to compare the ideology in speeches of Iranian presidents in recent years including Mohammad Khatami, Mahmoud Ahmadinejad and Hasan Ruhani. The data of this descriptive research are gathered out of texts of the speeches in 2001, 2005, 2007, 2013, and 2018. Then, the data were analyzed within the framework of Critical Discourse Analysis proposed by Fairclough. This framework includes three stages namely Description, Interpretation and Explanation. At the first stage, the linguistic strategies utilized in the speeches are explored. In Interpretation stage, Situational, Intertextual and Pragmatic contexts are analyzed. In Explanation stage, the first two stages are expanded into the society level. The results of the study show that there are some similarities and discrepancies among the speeches. The similarity lies in the ideology of defending rights of Iran and oppressed nations. Mohammad Khatami attempted to integrate all countries to work in same direction in order to settle the disagreements. Meanwhile, due to Situational contexts and political, financial and regional conditions, Mahmoud Ahmadinejad and Hasan Ruhani made their effort to mobilize nations to stay against oppressing nations.

Keywords: Critical discourse Analysis, Ideology, Description, Interpretation, Explanation

Received: 24 July 2019
Received in revised form: 23 September 2019
Accepted: 28 October 2019

1. Corresponding author: Associate Professor Professor, General Linguistics, Faculty of Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran; Email: mshabani225@gmail.com
2. M.A, General Linguistics, Faculty of Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran;
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8653-8351>

1. Introduction

Critical discourse analysis is a common field among many disciplines, including linguistics, literature, political science, etc., which examines the linguistic patterns in the text and measures the relationship between language, society, and culture. This field could be applied to analyze texts with a wide range of topics. Fairclough (1995, p. 132) considers critical discourse analysis to be the study of ambiguous relationships between a) speech methods, events, and texts, and b) broad social and cultural structures. The ideological relations in the text are one of the most important issues related to critical discourse analysis. Fairclough's emphasis on the hidden ideology of texts in *Language and Power* (2001) shows the importance of this issue in discourse studies. The speech of the presidents of the countries in the United Nations is a rich source of ideological information and policies of the countries due to the use of different strategies.

The issue of this research is also how ideology is represented in their speeches. The purpose of this study is to investigate the similarities and differences in the representation of ideology and language strategies used in the speeches of Mohammad Khatami, Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani.

1. What are the similarities and differences between the representation of ideology in the speeches of Mohammad Khatami, Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani?
2. What linguistic strategies have been utilized to represent ideological differences?

2. Literature Review

One of the most important and fundamental works published in the field of critical discourse analysis is the book *Language and Power* by Fairclough (2001). In this book, he examines the three stages of description,

interpretation and explanation. These three stages are also described in Fairclough (2006). Another book published by Fairclough (1995) is *Media Discourse*, which examines the mass media from various linguistic and social dimensions. Moreover, several scientific articles have been published in the field of critical discourse analysis of the speeches of political officials in the world. Alami et al (2017), Carreon and Svetanant (2017), Afkhani et al (2018) and Ziyaie et al (2013) are amongst the most significant ones.

3. Methodology

This research is qualitative and the method of data analysis is descriptive-analytical. The data of the present article are collected from the text of the speeches of the Presidents of Iran in the past years in the UN meetings. Out of a total of 15 speeches delivered at the United Nations, two speeches from each president were randomly selected. Then, the collected data were described and analyzed in order to examine the ideological relations and hidden power and angles in the framework of Fairclough (2006) critical discourse analysis.

Lectures are examined at three levels of description, interpretation, and explanation, according to Fairclough's (ibid) approach. Examining each of these three levels includes vocabulary and grammar. At the descriptive level, the data have been studied in terms of formal and visual characteristics, at the level of interpretation in terms of two levels, high and low, and at the level of discourse explanation according to social conditions.

4. Results

Using data analysis, it was shown that the speeches of the United Nations Mohammad Khatami, Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani have similarities and differences in terms of different aspects of discourse and power relations. This set of data presented in different sections of the

research proves the first hypothesis of the present article. The speeches have similarities in terms of trying to defend the rights of Iran and the oppressed countries, and all three presidents have tried to defend the rights of the Iranian people and the oppressed countries, but there are differences between them in terms of representing ideology using different linguistic forms. And this proves the second hypothesis of the research. The final results of the present study show that Mohammad Khatami is trying to integrate and show solidarity with all countries in the world in terms of political behavior, while Mahmoud Ahmadinejad and Hassan Rouhani are trying to mobilize countries against world oppressors such as the United States, Britain and others. It seems that this difference was due to various reasons such as the context of the situation and the political, economic and regional conditions during the presidency of each of the presidents of Iran.

دوماهنامه بین‌المللی

۱۲، ش ۴ (پیاپی ۶۴) مهر و آبان ۱۴۰۰، صص ۴۰۵-۴۳۷

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.23223081.1400.12.4.7.9

تحلیل گفتمان انتقادی سخنرانی‌های رؤسای جمهور پیشین جمهوری اسلامی ایران در مجمع عمومی سازمان ملل متحد

منصور شعبانی^{۱*}، سید میثاق حبیب‌زاده^۲

۱. دانشیار، زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۲. کارشناس ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۰۲

چکیده

سخنرانی رؤسای جمهور کشورها در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به‌لحاظ ایدئولوژی اهمیت بسیاری دارد. هدف مقاله حاضر، مقایسه ایدئولوژی موجود در سخنرانی‌های محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد است. این تحقیق توصیفی بوده و داده‌های آن از متن سخنرانی رؤسای جمهور نامبرده در سال‌های ۱۳۸۰، ۱۳۸۴، ۱۳۸۶، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ گردآوری شده است. سپس داده‌ها در چارچوب رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف که شامل سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین است، بررسی شده‌اند. در مرحله اول، راهبردهای زبانی مورد استفاده در سخنرانی‌ها نشان داده شده‌اند. در مرحله تفسیر، بافت موقعیتی، بینامتنیتی و کاربردشناختی بررسی شده‌اند. در مرحله تبیین، دو سطح قبل در سطح جامعه گسترش یافته است و بررسی می‌شود. نتایج تحلیل و مقایسه داده‌ها حاکی از آنند که سخنرانی‌ها دارای شباهت‌ها و تفاوت‌هایی هستند. شباهت آن‌ها در ایدئولوژی دفاع از حقوق مردم ایران و کشورهای ستم‌دیده است، اما در این میان، محمد خاتمی در سخنرانی خود سعی در یکپارچه‌سازی جهان و قرار دادن همه کشورهای در یک سمت و سو دارد، اما محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی به‌دلیل بافت موقعیتی و شرایط سیاسی، اقتصادی و منطقه‌ای زمان ریاست جمهوری آن‌ها سعی در دعوت کشورها به مقابله با کشورهای زورگو دارند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل گفتمان انتقادی، ایدئولوژی، توصیف، تفسیر، تبیین.

E-mail: mshabani225@gmail.com

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

تحلیل گفتمان انتقادی حوزه‌ای مشترک میان بسیاری از رشته‌ها از جمله زبان‌شناسی، ادبیات، علوم سیاسی و غیره است که به بررسی الگوهای زبانی موجود در متن پرداخته و رابطه بین زبان، جامعه و فرهنگ را می‌سنجد. کاربرد این حوزه دارای وسعت بالایی است و به همین دلیل، می‌توان آن را برای تحلیل متون با موضوعات گسترده‌ای به‌کار بست. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از متون سینمایی (برای مثال، رک: کاظمی و سلمانی، ۱۳۹۵)، متون دینی (برای مثال، رک: صفایی و سلطانی، ۱۳۹۵) و متون سیاسی (برای مثال، رک: آقاگل‌زاده و طاهری، ۱۳۹۵). فرکلاف^۱ (1995, p. 132) تحلیل گفتمان انتقادی را مطالعه روابط مبهم بین الف روش‌های گفتاری، وقایع و متون و ب) ساختارهای اجتماعی و فرهنگی گسترده می‌داند. بنابراین، ساختارهای اجتماعی و فرهنگی در گفتمان و روش‌های مختلف ارائه آن تجلی پیدا می‌کند. از این رو، در تحلیل گفتمان انتقادی فرض بر این است که زبان همیشه پدیده‌ای اجتماعی بوده و گفتمان، منعکس‌کننده و سازنده جهان اجتماعی پیرامون ماست (Rogers, 2004, p. 1).

روابط ایدئولوژیک موجود در متن از مهم‌ترین مباحث مربوط به تحلیل گفتمان انتقادی است. تأکید فرکلاف بر ایدئولوژی پنهان متون در کتاب *زبان و قدرت* (2001)، نشان‌دهنده اهمیت این موضوع در مطالعات گفتمانی است. به اعتقاد فرکلاف (1995, p. 2)، ایدئولوژی پیوستگی نزدیکی با زبان دارد و زبان نیز متعارف‌ترین شکل گفتار اجتماعی است. هیچ متنی بری از القائات ایدئولوژیک نیست و اعتقادات گوینده یا نویسنده متون معمولاً به شکل آشکار بیان نمی‌شوند. این اعتقادات در پس پرده متن به خواننده و شنونده القا می‌شوند. هدف تحلیل گفتمان انتقادی نیز کمک به آشکارسازی این باورهای پنهان است (Paltridge, 2012, p. 186).

سخنرانی رؤسای جمهور کشورها در سازمان ملل متحد به دلیل استفاده از راهبردهای مختلف منبع غنی از اطلاعات ایدئولوژیکی^۲ و سیاست‌های کشورهاست. بنابراین، سخنرانی‌های ارائه‌شده در سازمان ملل از نظر تحلیل گفتمان انتقادی اهمیت زیادی پیدا می‌کند. در این میان، رؤسای جمهور ایران نیز در سال‌های پس از انقلاب اسلامی چندین بار

در مجمع عمومی سازمان ملل متحد حاضر شده‌اند.

مسئله این تحقیق نیز نحوه بازنمایی ایدئولوژی در سخنرانی آن‌هاست. هدف از انجام این تحقیق، بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های بازنمایی ایدئولوژی و راهبردهای زبانی مورد استفاده در سخنرانی‌های محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی است. با توجه به آنچه گفته شد، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به پرسش‌هایی است که آورده می‌شود:

۱. شباهت‌ها و تفاوت‌های بازنمایی ایدئولوژی در سخنرانی‌های محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی به چه صورتی‌اند؟
 ۲. چه راهبردهای زبانی برای بازنمایی تفاوت‌های ایدئولوژیک به کار رفته است؟
 با توجه به پرسش‌های ذکرشده فرضیه‌های تحقیق به صورتی که آورده می‌شود بیان می‌شوند:

۱. نحوه بازنمایی ایدئولوژی در سخنرانی‌های محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی از نظر گفتمانی با هم تفاوت دارند.
 ۲. هرکدام از این سه رئیس جمهور از راهبردهای زبانی متفاوتی برای بازنمایی ایدئولوژی خود استفاده کرده‌اند.

در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ محمد خاتمی از جناح اصلاح‌طلبان ریاست جمهوری ایران را برعهده داشت و پس از وی این مسئولیت در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ بر دوش محمود احمدی‌نژاد از جناح سیاسی اصول‌گرایان افتاد. سپس در سال ۱۳۹۲ حسن روحانی از جناح سیاسی اصلاح‌طلبان ریاست دولت جمهوری اسلامی را عهده‌دار شد. در ادامه پس از بیان پیشینه، در بخش ۳ به روش تحقیق و گردآوری داده‌ها پرداخته خواهد شد و سپس در بخش ۴، چارچوب نظریه فرکلاف شرح داده می‌شود. همچنین، در بخش ۵ از بررسی و تحلیل داده‌ها صحبت خواهد شد و درنهایت، بخش پایانی نیز به مبحث نتایج تحقیق اختصاص دارد.

۲. پیشینه تحقیق

یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین آثار منتشرشده در زمینه تحلیل گفتمان انتقادی، کتاب *زبان و*

قدرت اثر فرکلاف (2001) است. وی در این کتاب سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین را بررسی کرده است. تشریح این سه مرحله در کتاب *گفتمان و تغییرات اجتماعی*^۲ اثر فرکلاف (2006) نیز صورت گرفته است. یکی دیگر از کتاب‌های منتشر شده از سوی فرکلاف (1995) *گفتمان رسانه*^۳ است که در آن رسانه‌های جمعی از ابعاد مختلف زبانی و اجتماعی بررسی شده‌اند. همچنین، مقالات علمی متعددی در زمینه تحلیل گفتمان انتقادی سخنان مقامات سیاسی در جهان منتشر شده است. در این بخش به مرور برخی از این مقالات علمی می‌پردازیم.

عالمی و همکاران (2017) در پژوهشی با عنوان تحلیل گفتمانی - تاریخی سخنان دو رئیس جمهور ایران در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، به بررسی سخنرانی حسن روحانی و محمود احمدی‌نژاد پرداخته‌اند. برای تحلیل پیکره‌های مدنظر از رویکرد گفتمانی - تاریخی استفاده شده است. همچنین، از ویژگی‌های گفتمانی مانند هویت نیز برای ارائه تحلیل استفاده شده است. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که این دو رئیس‌جمهور از سبک‌های مختلفی در سخنرانی‌های خود بهره جسته‌اند. داده‌های پژوهش نشان می‌دهند که روحانی بیشتر به مسائل کنونی سیاست‌های خارجی ایران پرداخته است، اما احمدی‌نژاد به اعمال اشتباه قدرت‌های جهانی توجه داشته است. علاوه بر این، روحانی در مقایسه با احمدی‌نژاد از ادبیات میانه‌روتری استفاده کرده و سعی بر آن داشته است که خود را مسلمانی افراطی جلوه نهد.

کارئون^۴ و اسونتان^۵ (2017) در مقاله خود به تحلیل انتقادی سخنان پرایوت چنوچا^۶، نخست وزیر تایلند، در برنامه تلویزیونی «بازگرداندن شادی به مردم تایلند»^۷ می‌پردازد. چارچوب نظری این پژوهش، رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی ون‌دایک^۸ (1997) است. براساس این رویکرد، پیکره‌ای متشکل از ۱۰۶۷۲ واژه از سخنان پرایوت چنوچا شکل گرفت. این واژگان به‌طور کلی مربوط به سه گروه ارجاع‌دهنده، مخاطب و خود سخنرانی هستند. داده‌های این مقاله بر می‌آید که کلمات کلیدی مربوط به اطلاعات منتقل‌شده از سوی ارجاع‌دهنده ۶۲/۸۶ درصد و کلمات کلیدی مربوط به کارکرد زبان ۲۲/۰۴ درصد است. همچنین، بررسی کمی و کیفی داده‌ها نشان می‌دهند که مخاطب سخنانی که به زبان انگلیسی ارائه شده‌اند با سخنانی که به زبان تایلندی ارائه شده‌اند متفاوت است. این تفاوت به‌صورت غیرمستقیم از سوی دولت ابراز می‌شود و به‌گونه‌ای است که آن‌ها در جوامع بین‌المللی سعی در ایجاد ذهنیت مثبت از حکومت خود دارند، اما نحوه اداره امور کشور در واقعیت به‌گونه‌ای

متفاوت است.

افخمی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل گفتمان انتقادی سخنرانی‌های انتخاباتی دونالد ترامپ در مورد مهاجران، ساخت‌های مربوط به نژادپرستی را در سخنرانی‌های وی در سال ۲۰۱۶ بررسی کرده‌اند. داده‌های این مقاله از سایت خبری نیویورک تایمز گردآوری شده‌اند و در چارچوب نظری ون دایک براساس ساخت‌ها و راهکارهای ارائه‌شده از سوی وی تحلیل شده‌اند. این ساخت‌ها و راهکارها عبارت‌اند از ساخت‌های روساختی و ساخت‌های معنایی. بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که ترامپ در سخنرانی‌های خود مذهب، ملیت و فرهنگ مهاجران را در نظر می‌گیرد و این موارد در گفتمان وی تجلی پیدا می‌کند. به‌طور کلی نتایج این پژوهش با پژوهش‌های ون‌دایک در مورد نژادپرستی همسو است. طبق یافته‌های این پژوهش، دونالد ترامپ در سخنرانی‌های انتخاباتی خود به‌صورت غیرمستقیم از ایدئولوژی‌های نژادپرستی بهره می‌گیرد.

موضوعات مربوط به تحلیل گفتمان به‌دلیل میان‌رشته‌ای بودن در رشته علوم سیاسی نیز مورد توجه بسیاری از محققان بوده است. برای مثال، موسوی و نیری (۱۳۹۳) به تحلیل و مقایسه سخنان باراک اوباما و حسن روحانی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد پرداخته‌اند. چارچوب نظری این مقاله براساس نظریه کنش‌گفتاری آستین^{۱۱} (1970) و سرل^{۱۲} (1969) است. درصد استفاده کنش‌های گفتاری پنجگانه مطرح‌شده از سوی آستین که عبارت‌اند از کنش‌های اظهاری، تعهدی، ترغیبی، عاطفی و اعلامی در سخنرانی‌های دو رئیس‌جمهور محاسبه شده است و با هم مقایسه شده‌اند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه ادبیات متفاوتی که رؤسای جمهور دو کشور درخصوص موضوعات هسته‌ای ایران پیش گرفتند، فضای رسانه‌ای جهان را به شدت تحت تأثیر قرار داد و فضایی مثبت را پیش روی دو طرف ترسیم کرد. همچنین، با بررسی کنش‌های گفتاری این موضوع به اثبات رسید که دیدارها و روابط موفق دو کشور پس از سخنرانی‌ها در نتیجه به میان آوردن مباحث مورد علاقه دو طرف و به میان نیاوردن مباحث حساسیت‌برانگیز بوده است.

ضیایی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای به بررسی تصویر مثبتی که دولت‌های در رأس حکومت از اعمال حاکمیت خود ارائه می‌دهند، پرداخته است. داده‌های این پژوهش از سخنان امام‌خمینی^(ره) و جورج بوش جمع‌آوری شده‌اند. براساس تحلیل‌های ارائه‌شده در این تحقیق

دولت ایالت متحد آمریکا با زبان قدرت و خشونت و دولت جمهوری اسلامی ایران با حمایت‌های مردمی و با زبان اقتدار سعی در ارائه تصویری مثبت از خود و مشروعیت بخشی به دولت و اعمال حاکمیت خود در محافل بین‌المللی دارند. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهند که گفتمان دولت‌مردان ایران، گفتمان تکثرگرا بوده است و گفتمان دولت‌مردان آمریکا، گفتمان توطئه و انحصار. جرج بوش سعی در مشروع جلوه دادن سیاست‌های تروریستی آمریکا دارد و امام‌خمینی^(ره) سعی در اثبات مردمی بودن حکومت جمهوری اسلامی دارد.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از نوع کیفی بوده و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌صورت توصیفی - تحلیلی است. داده‌های مقاله حاضر از متن سخنرانی رؤسای جمهور ایران طی سال‌های گذشته در نشست‌های سازمان ملل متحد گردآوری شده‌اند. بدین صورت که از مجموع ۱۵ سخنرانی ارائه‌شده در سازمان ملل متحد ۲ سخنرانی از هر رئیس جمهور به‌صورت تصادفی انتخاب شده است. سپس، داده‌های گردآوری‌شده به‌منظور بررسی روابط ایدئولوژیک و قدرت و زوایای پنهان در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (2006) توصیف و تحلیل شد. سخنرانی‌ها طبق رویکرد پیشنهادی فرکلاف (ibid)، در سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین بررسی شده‌اند. بررسی هر یک از این سه سطح شامل واژگان و دستور است. در سطح توصیف داده‌ها از نظر ویژگی‌های صوری و ظاهری، در سطح تفسیر از نظر دو سطح بالا و پایین و در سطح تبیین گفتمان با توجه به شرایط اجتماعی بررسی شده‌اند.

۴. چارچوب نظری

چارچوب نظری تحقیق براساس رویکرد سه‌لایه‌ای تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف بنا نهاده شده است. فرکلاف (2001) این سه لایه از تحلیل گفتمان انتقادی را در کتاب *زبان و قدرت*^{۱۲} تعریف می‌کند. وی (2006) در کتاب *زبان و تغییرات اجتماعی*^{۱۳} زبان را پدیده‌ای اجتماعی می‌داند. او سه سطح را برای گفتمان قائل است. این سطوح عبارت‌اند از:

۴-۱. توصیف

این سطح گفتمان به مثابه متن است که در آن ویژگی‌های صوری و ابزارهای زبانی متن که سبب به وجود آمدن عقاید ایدئولوژیکی می‌شوند، بررسی می‌شوند. از جمله این ابزارها می‌توان به انتخاب واژگان و وجوه دستوری مورد استفاده در متن اشاره کرد. جنبه‌های واژگانی و دستوری در چارچوب ارزش‌های تجربی، رابطه‌ای و بیانی بررسی می‌شوند.

ارزش تجربی نحوه بازنمایی جهان طبیعی و اجتماعی تولیدکننده متن است و در دو سطح واژگان و دستور مطالعه می‌شود. این ارزش در لایه توصیف به نحوه نمایش ایدئولوژی از طریق واژگان و دستور اشاره دارد. ارزش رابطه‌ای نشان‌دهنده روابط اجتماعی تولیدکننده متن با بخشی از واقعیتی که بیان می‌کند، است. تولیدکننده متن از طریق واژگان به صورت خواسته یا ناخواسته باورها و جهت‌گیری‌های اجتماعی خود را با گروه‌ها و دسته‌های مختلف نشان می‌دهد. علاوه بر واژگان، این ارزش در سطح دستور نیز بازنمایی می‌شود. ارزش بیانی نشان‌دهنده ارزیابی تولیدکننده متن از بخشی از واقعیتی که بیان می‌کند، است. این ارزیابی بر پایه دسته‌بندی^{۱۴} استوار است. این دسته‌بندی‌ها نیز مانند بخش‌های قبل هم در واژگان قابل رویت‌اند و هم در دستور. ارزش بیانی نیز به مانند دیگر ارزش‌ها در سطح دستور دیده می‌شود.

سطح دوم گفتمان به مثابه تعامل بین تفسیر و تولید متن است. در مرحله تفسیر مراحل تولید متن و مراحل تفسیر مفسر بررسی می‌شوند. به بیانی فنی‌تر، تفسیر هر متن از ترکیب محتوای متن و ذهن مفسر^{۱۵} آن به دست می‌آید. ذهن مفسر به طور معمول به دانش زمینه‌ای^{۱۶} وی اشاره دارد. فرکلاف (2001) در مرحله تفسیر دو سطح بالا و پایین را برای متون در نظر می‌گیرد. در سطح پایین ویژگی‌های کاربردشناختی^{۱۷} و در سطح بالا بافت موقعیتی^{۱۸}، بافت بینامتنی^{۱۹} و پیش‌انگاشتی^{۲۰} بررسی می‌شوند.

ویژگی‌های کاربردشناختی مدنظر فرکلاف در سطح پایین کنش‌های بیانی‌اند. اعمالی که به واسطه پاره‌گفتارها انجام می‌شوند، کنش‌های بیانی نامیده می‌شوند (Yule, 1996, p. 47). کنش‌های بیانی می‌توانند مستقیم^{۲۱} یا غیرمستقیم^{۲۲} باشند. کنش‌های بیانی مستقیم عبارت‌اند از پاره‌گفتارهایی که در آن‌ها منظور افراد دقیقاً همان چیزی است که گفته می‌شود، اما در کنش‌های بیانی غیرمستقیم منظور فرد از بیان پاره‌گفتار با چیزی که می‌گوید متفاوت

است. یکی از بخش‌های مورد نظر فرکلاف در سطح بالا بررسی بافت موقعیتی است. برای بررسی این بخش ۴ پرسش مطرح می‌شود. پرسش‌ها به شرح مواردی هستند که آورده می‌شود:

۱. ماجرا چیست؟ (فعالیت، موضوع و هدف) (Fairclough, 2001, p. 123).

این پرسش سه بخش فعالیت، موضوع و هدف را دربر می‌گیرد. در بخش فعالیت، نوع و یا دسته‌بندی آن مشخص می‌شود. به‌علاوه در این پرسش، موضوع، که دلیل اصلی رخداد ماجراست، دارای اهمیت بسزایی است. همچنین، هدف اصلی رخداد ماجرا نیز یکی از عوامل مهم در تشخیص بافت موقعیتی است.

۲. چه کسانی درگیر ماجرا هستند؟ (ibid)

براساس این پرسش نوع و تعداد مشارک‌های گفتمان مشخص می‌شوند. این پرسش مشخص‌کننده جایگاه افراد در یک گفتمان می‌باشد. بُعد دیگر این پرسش درمورد نسبت دادن هویتی است که جامعه به افراد شرکت‌کننده در گفتمان مورد نظر می‌دهد.

۳. ارتباط آن‌ها با هم چیست؟ (ibid, p. 124)

نگاه پرسش سوم به جایگاه افراد دقیق‌تر است. این پرسش نشان‌دهنده فاصله اجتماعی، روابط قدرت، رابطه فرادستی و فرودستی شرکت‌کنندگان در گفتمان نسبت به همدیگر است.

۴. نقش زبان در ماجرا چیست؟ (ibid, p. 124)

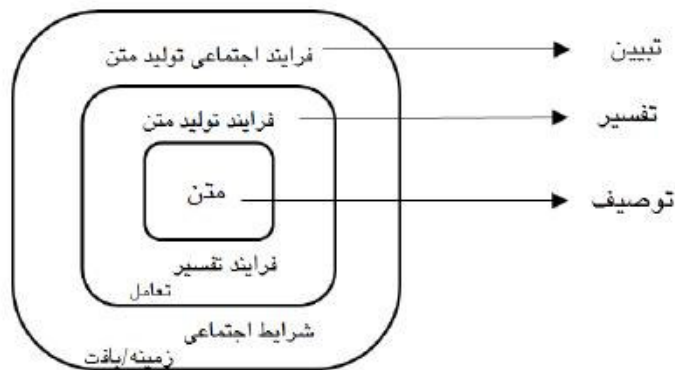
زبان ابزاری برای ابراز ایدئولوژی شرکت‌کنندگان یک گفتمان است. روش‌های متعددی برای نمایش این ایدئولوژی‌ها که به‌طور غالب به‌صورت پنهان ابراز می‌شوند، وجود دارند، اما از مهم‌ترین زبان است که گفتمان در قالب آن شکل می‌گیرد.

بخش دوم از سطح بالای مرحله تفسیر مربوط به بافت بینامتنیتی است. فرکلاف (2001) معتقد است که گفتمان‌ها در خود دارای پیشینه‌های تاریخی هستند و به سریالی از وقایع تاریخی متعلق‌اند. بافت‌های بینامتنیتی ممکن است به شکل پنهان یا آشکار در گفتمان ظاهر شوند.

۴-۲. تبیین

سطح سوم گفتمان که وسیع‌ترین سطح آن را در نظر می‌گیرد، گفتمان به‌مثابه زمینه است. هدف این لایه نمایش گفتمان به‌منزله جریانی اجتماعی است. همچنین، لایه سوم به‌دنبال نشان

دادن تأثیر جامعه بر ذهن مفسر و ذهن مفسر بر جامعه است. از سوی دیگر، در مرحله تبیین روابط قدرتی که گفتمان‌ها را تعیین می‌کند، بررسی می‌شود. به طور کلی لایه تبیین به دنبال پاسخ به این پرسش است: چه قدرتهایی در سطوح موقعیتی، نهادی و اجتماعی در شکل دادن به گفتمان مورد نظر کمک می‌کنند؟

نمودار ۱: مدل تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف

Diagram 2: Fairclough critical discourse analysis model

براساس توضیحات داده‌شده در چارچوب نظری مقاله حاضر، می‌توان مدل ارائه‌شده از سوی فرکلاف (2006) را به شکل آورده‌شده تفسیر و واکاوی کرد.

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

همان‌طور که پیشتر گفته شد، تحلیل داده‌ها براساس الگوی فرکلاف در سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین بررسی انجام می‌شود.

۵-۱. مرحله توصیف در سطح واژگان

در این مرحله، داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از ارزش‌های تجربی، رابطه‌ای و بیانی که

به ترتیب با بازنمایی جهان طبیعی و اجتماعی، روابط اجتماعی و ارزشیابی تولیدکننده متن در مورد حقیقت^{۲۳} مورد نظر ارتباط دارد، تحلیل می‌شوند. در اینجا به بررسی و تحلیل راهبردهای صوری و زبانی موجود در سطح واژگان متن سخنرانی سه رئیس جمهور ایران در سازمان ملل متحد پرداخته می‌شود.

۵-۱-۱. شروع سخنرانی‌ها

یکی از بخش‌هایی که بیشترین توجه را از سوی مخاطبان و شنوندگان به خود اختصاص می‌دهد آغاز سخنرانی است. هر سه رئیس‌جمهور ایرانی در ابتدای سخنرانی‌های خود از عبارات مذهبی استفاده کرده‌اند. به طور کلی این عبارات به دو شکل انتخاب شده‌اند. دسته اول عباراتی که تنها به آموزه‌های مذهب شیعه اشاره دارند و دسته دوم به باورها و آموزه‌های کلی اسلام مربوط می‌شوند. مثال‌هایی که آورده می‌شود را در نظر بگیرید:

خاتمی:

۱. بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم (۱۳۸۰)

احمدی‌نژاد:

۲. به نام خداوند بخشنده، مهربانی، آرامش، آزادی و عدالت اللهم عجل لولیک الفرج و العافیة و النصر و اجعلنا من اعوانه و انصاره (۱۳۸۴)

۳. بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم، الحمد لله رب‌العالمین و السلام و الصلوة علی سیدنا و نبینا محمد و آله‌الطاهرین و اصحابه‌المنتجبین اللهم عجل لولیک‌الفرج و العافیة و النصر و اجعلنا من خیر انصاره و اعوانه و المستشهدین بین یدیه (۱۳۸۶)

روحانی:

۴. الحمد لله رب‌العالمین و الصلوة و السلام علی سیدنا و نبینا محمد و آله‌الطاهرین و صحبه‌المنتجبین (۱۳۹۲)

همان‌طور که داده‌های ذکرشده نشان می‌دهند، هر سه رئیس‌جمهور ایرانی با نام و یاد خدا سخنرانی خود را آغاز کرده‌اند. این مشخصه مختص به دین اسلام بوده است و سخنرانان با این عمل آشکارا مذهب خود را اعلام می‌دارند و از ابتدا نشان می‌دهند که ایدئولوژی آن‌ها براساس موازین اسلامی است. همان‌طور که در داده ۱ مشاهده می‌شود،

محمد خاتمی تنها با ذکر نام خدا سخنان خود را آغاز می‌کند. این امر نشان‌دهنده متفاوت ندانستن شیعیان و سنی‌هاست، اما در هردو سخنرانی انتخاب‌شده از محمود احمدی‌نژاد در داده‌های ۲ و ۳ از بخشی از دعای فرج امام زمان (عج) استفاده کرده است که با توجه به باورهای اهل سنت به مهدویت، سبب ایجاد ایدئولوژی مختص به شیعیان شده است. این امر سبب شده است مخاطبان علاوه بر تأکید سخنران بر مسلمان بودن، به شیعه بودن وی نیز توجه کنند. روحانی به مانند دو رئیس جمهور دیگر به‌طور مشخص به اسلام اشاره می‌کند. در داده ۴ از نام پیامبر و خاندانش برای آغاز سخنرانی خود استفاده کرده است.

داده‌های ارائه‌شده در این بخش بیانگر ارزش بیانی و رابطه‌ای در سطح توصیف هستند. ارزش بیانی در این بخش، ابتدا سعی در دسته‌بندی دین‌ها دارد و سپس با استفاده از عبارات مختلف که مربوط به شیعیان و اهل سنت هستند دسته‌بندی مجدد انجام می‌دهد. همچنین، ارزش رابطه‌ای سبب جهت‌گیری و نشان‌دهنده باورهای ایدئولوژیک تولیدکننده متن شده است.

۵-۱-۲. استفاده از کاربردهای مذهبی

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که استفاده از کاربردهای مذهبی عمدتاً به سه صورت انجام گرفته‌اند. دسته اول، اشاره‌های مذهبی که به‌طور کلی به ادیان الهی مربوطاند. دسته دوم، کاربردهای مذهبی که با باورهای کلی اسلام ارتباط دارند و دسته سوم، کاربردهای مذهبی که مستقیم به دین اسلام و مذهب شیعه مربوط می‌شوند. برخی از کاربردهای مذهبی مورد استفاده محمد خاتمی به شرحی است که آورده می‌شود:

دسته اول:

۱. اجازه می‌خواهم از زبان انسانی سخن بگویم که از شرق، از خاستگاه تمدن‌های درخشان و از مهد پرورش پیامبران والامقام الهی: ابراهیم، موسی، عیسی و محمد (ص) آمده است (۱۳۸۰).

۲. آدمی از آنجا که به «دست خداوند» و به «صورت» او آفریده شده است و پروردگار از «روح» خویش در او دمیده است، ... (۱۳۸۰).

در داده‌های ۱ و ۲ مشاهده می‌شود که خاتمی از کاربردهای مذهبی مربوط به تمامی ادیان الهی (دسته اول) استفاده و از هرگونه استفاده از باورهای مشخصاً اسلامی و یا شیعی

خودداری کرده است. این امر در جهت ایجاد ارزش بیانی و رابطه‌ای به منظور نزدیک کردن کشورهای مختلف به یکدیگر است. وی با این عمل همه ادیان الهی را در یک گروه و دسته‌بندی قرار می‌دهد. بنابراین، سخنران با تأکید به شباهت‌ها و نادیده گرفتن تفاوت‌ها ارتباط خود را با شنوندگان گسترش می‌دهد.

برخی از کاربردهای مذهبی که از سوی محمود احمدی‌نژاد به کار گرفته شده‌اند به شرحی است که آورده می‌شود:

دسته اول:

۱. با سپری شدن عصر اندیشه‌های الهادی، امروز یگانه‌پرستی و اعتقاد به ربوبیت مبدأ هستی... (۱۳۸۴)

۲. این دعوت همه پیامبران الهی از حضرت آدم تا نوح و ابراهیم، موسی کلیم‌الله، عیسی روح‌الله و حضرت محمد رسول‌الله (ص) است (۱۳۸۶).

دسته دوم:

۱. خداوند سرنوشت هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد مگر آنکه آن قوم خود اراده تغییر داشته باشند (رعد: ۱۱) (۱۳۸۴).

۲. قرآن کریم می‌فرماید: «و هرکس دعوت حق را اجابت نکند...» (احقاف: ۳۲) (۱۳۸۶).

دسته سوم:

۱. ... خدای بزرگ، در ظهور آخرین ذخیره خود، موعود امم، یگانه هستی و انسان کامل و پاک، همو که جهان را پر از عدالت و صلح خواهد کرد تعجیل فرما ... (۱۳۸۴).

۲. بدون تردید موعود امم و مصلح کل و نجات‌بخش نهایی و آخرین پیک آسمانی می‌آید و... (۱۳۸۶).

مثال‌های ذکرشده مبین آنند که احمدی‌نژاد از تمامی سه حالت ذکرشده استفاده کرده است، اما نکته مهم و مدنظر فرکلایف (2001) در سطح توصیف ایجاد ارزش رابطه‌ای و بیانی است. به‌مانند بخش قبل، استفاده از این نقل و قول‌ها از کتاب‌های آسمانی، ادیان و مذهب‌های مختلف نشان‌دهنده ارزش بیانی و رابطه‌ای‌اند.

برخی از کاربردهای مذهبی که از سوی حسن روحانی در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ استفاده شده‌اند به شرحی است که آورده می‌شود:

دسته اول:

۱. بی‌تردید امید، یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های خداوند مهربان به همه انسان‌هاست (۱۳۹۲).

۲. امید من، علاوه بر تجارب شخصی و ملی، از این باور مشترک همه ادیان آسمانی نشئت می‌گیرد... (۱۳۹۲).

دسته دوم:

۱. «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (انبیاء: ۱۰۵) (۱۳۹۲).

براساس داده‌های گردآوری‌شده از سخنرانی‌های حسن روحانی، وی برای ایجاد ایدئولوژی از مفاهیم دینی در ادیان الهی و مفاهیم مختص به دین اسلام استفاده کرده است (دسته اول و دوم). این روند شباهت بیشتری به روند سخنرانی محمد خاتمی دارد تا محمود احمدی‌نژاد. همچنین، به دلیل دسته‌بندی انجام‌شده و ایجاد رابطه بین شنوندگان و سخنران این امر سبب ایجاد ارزش بیانی و رابطه‌ای می‌شود.

۵ - ۱ - ۳. برچسب دهی و کلمات منفی

یکی از راه‌های ایجاد ارزش تجربی در سطح توصیف استفاده از واژگان و برچسب دهی‌های منفی است. در موضوع مورد مطالعه این مقاله، رؤسای جمهور ایرانی در سخنرانی‌های خود با استفاده از کلمات و صفات منفی قصد ابراز ایدئولوژی خود را داشته‌اند.

الف) محمد خاتمی:

۱. قدرت‌های سودجو و سلطه‌گر (۱۳۸۰)
۲. حکومت‌های سرکوبگر و وابسته (۱۳۸۰)
۳. قدرت‌های تحمیل‌کننده (۱۳۸۰)
۴. زشت و چندش‌آور (۱۳۸۰)
۵. رژیم‌های غیرمردمی (۱۳۸۰)
۶. تندبادهای سخت خودکامگی و تحجر (۱۳۸۰)

ب) محمود احمدی‌نژاد:

۱. تروریسم دولتی (۱۳۸۴)
۲. کشورهای زورگو (۱۳۸۴)
۳. رویکردهای تبعیض‌آمیز (۱۳۸۴)
۴. صهیونیست‌های بی‌فرهنگ (۱۳۸۶)
۵. حاکمان به ظاهر قدرتمند (۱۳۸۶)
۶. سازمان‌های ناکارآمد (۱۳۸۶)
۷. اشغالگران با حق و تو (۱۳۸۶)
۸. دولت‌های خشن و زورگو (۱۳۸۶)

ج). حسن روحانی:

۱. جنگ افروزان (۱۳۹۲)
۲. دولت‌های اقتدارگرا (۱۳۹۷)
۳. دشمنان صلح (۱۳۹۷)
۴. پدران جنگ (۱۳۹۷)
۵. دولت بدعهدی (۱۳۹۷)
۶. ضد کرامت انسانی (۱۳۹۲)

رؤسای جمهور با استفاده از این صفات و برچسب‌ها که بیشتر مرجع آن‌ها کشورهای نظیر امریکا، اسرائیل، انگلیس و غیره است، قصد دارند به نحوه بازنمایی جهان از دیدگاه آن‌ها اشاره کنند. براساس صفت‌ها و برچسب‌های منفی که در سخنرانی هر سه رئیس جمهور ایرانی استفاده شده است می‌توان نتیجه گرفت که از نظر آن‌ها ناامنی و ظلم دنیای امروز در نتیجه رفتارهای اشتباه کشورهای دشمن خود است. بنابراین، با استفاده از این صفت‌ها و برچسب‌های منفی رئیس‌جمهوران ایرانی سعی در ایجاد ارزش تجربی داشته‌اند. همچنین، ارزش رابطه‌ای ایجادشده به وسیله صفات و برچسب‌های منفی متن سخنرانی‌ها نشان‌دهنده موضع مخالف ایران و رؤسای جمهور ایرانی نسبت به سیاست‌های کشورهای اشاره شده است.

صفت‌ها و برچسب‌های منفی این بخش حاکی از وجود ارزش بیانی نیز هستند. در ارزش

بیانی، تولیدکنندگان این متون براساس نظر خود جهان را به دو بخش کشورهای خوب و بد دسته‌بندی می‌کند. از نظر سه رئیس جمهور ایرانی کشورهای امریکا، اسرائیل، انگلیس و غیره در میان کشورهای ضدآرمان، انحصارطلب، سودجو و غیره قرار دارند و این امر سبب ایجاد ارزش بیانی منفی علیه این کشورها شده است.

۵-۲. لایه توصیف در سطح دستور

همان‌طور که در چارچوب نظری مقاله ذکر شد، دستور نیز در گنجاندن ایدئولوژی از سوی تولیدکننده متن تأثیر بسزایی دارد و تولیدکنندگان متون مختلف به صورت عمدی یا سهوی از روش‌های مختلف دستوری برای ایجاد ایدئولوژی خود در متن استفاده می‌کنند. رؤسای جمهور ایرانی نیز به کمک این امر ایدئولوژی خود را در زمینه‌های گوناگون نشان داده‌اند. لایه توصیف در سطح دستور به مانند بخش واژگان به سه ارزش تجربی، رابطه‌ای و بیانی تقسیم می‌شود.

۵-۲-۱. سطح دستور در ارزش تجربی

سطح دستوری ارزش تجربی به بررسی اشکال مختلف قواعد دستوری یک زبان که برای بیان اتفاقات و روابط مختلف جهان و افراد دخیل در آن استفاده می‌شوند، اشاره دارد (Fairclough, 2001, p. 100). به این ترتیب، سه رئیس جمهور ایرانی در سازمان ملل متحد از قواعد دستوری استفاده کرده‌اند که در آن‌ها ایدئولوژی‌شان بیشتر به چشم آید. این قواعد عبارت‌اند از کنشگر نامشخص^{۲۴} و جملات معلوم و مجهول^{۲۵}. در اینجا برخی از داده‌های گردآوری‌شده در هر بخش آورده شده است.

۵-۲-۱-۱. کنشگر نامشخص

کنشگر به فردی که به اراده خود عملی را آغاز می‌کند گفته می‌شود (Hurford et al., 2010, p. 244). در بسیاری از بخش‌های سخنرانی این سه رئیس جمهور در سازمان ملل متحد از روش کنشگر نامشخص برای اهداف خاص و پنهان نگه داشتن ایدئولوژی استفاده شده است. برخی از مثال‌ها عبارت‌اند از:

۱. شگفتا که کسانی به بهانه رستگاری مردم، ... آزادی آن‌ها (مردم) را سرکوب کرده‌اند (خاتمی، ۱۳۸۰).
  ۲. برخی حاکمان به ظاهر قدرتمند ... بی‌صبرانه و در هر موضعی و هر زمانی از زبان تهدید استفاده می‌کنند... (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۶).
  ۳. جهان، از خودسری و بی‌توجهی برخی از دولت‌ها به ارزش‌ها و نهادهای بین‌المللی در رنج است (روحانی، ۱۳۹۷).
- داده‌های ذکر شده نشان می‌دهد که، هر سه رئیس‌جمهور ایرانی برای اشاره به کشورهایمانند آمریکا، اسرائیل و... که در میان کشورهای سلطه‌طلب دنیا جای دارند، از کنشگر نامشخص استفاده کرده‌اند. محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی برای این امر از واژه «برخی» استفاده کرده‌اند، اما محمد خاتمی تنها در پاره‌ای از موارد از این واژه استفاده کرده و در سایر موارد، گروه‌های اسمی به‌کار برده است که عمدتاً از یک اسم و صفت تشکیل می‌شوند.
- از نظر فرکلاف (2001, p. 103) بخش‌هایی که دارای فاعل‌ها یا کنشگرهای نامشخص یا بی‌جانند حامل ایدئولوژی پنهان‌اند. در قالب موارد، این عمل به‌گونه‌ای شکل می‌گیرد که در آن هم شنونده و هم گوینده از کنشگر اصلی باخبرند، اما کنشگر اصلی ذکر نمی‌شود. در مورد مسئله رؤسای جمهوری ایرانی نیز این موضوع صادق است، در حالی که شنوندگان و سخنران کاملاً از منظور مطرح‌شده آگاهی دارند، اما گوینده سعی دارد تا سر حد امکان از آوردن اسم آن‌ها خودداری کند. فرکلاف (ibid) معتقد است که نامشخص بودن کنشگر زمانی استفاده می‌شود که تولیدکننده متن قصد ایجاد فاصله دارد و نمی‌خواهد درگیر بازخوردهای منفی بیان صریح کنشگر شود.

۵-۲-۲. جملات معلوم و مجهول

یکی دیگر از بخش‌های مورد نظر فرکلاف در سطح دستوری ارزش تجربی استفاده از جملات معلوم و مجهول است. فرکلاف معتقد است که هرگونه تغییر در چینش سازه‌های^{۲۶} جملات سبب تغییر تأکید جمله می‌شود (ibid, p. 104). به بیانی روشن‌تر، استفاده از مفعول در جایگاه آغازین جمله بیانگر اهمیت بیشتر مفعول نسبت به فاعل و کنشگر است. برخی از موارد استفاده جملات مجهول از سوی رؤسای جمهوری ایرانی عبارت‌اند از:

۱. وضعیت در جهان عقب نگه داشته شده... (خاتمی، ۱۳۸۰)

۲. ... بدون شک منافع بخش کثیری از مردم حتی در کشورهای قدرتمند نیز حفظ نخواهد شد (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۴).

۳. فرهنگ‌های بومی ... مورد هجوم گسترده تخریبی قرار می‌گیرند... (همان، ۱۳۸۶).

۴. تحریم‌هایی که با زوررق‌های حقوقی در نهادهای بین‌المللی پیچیده شده بودند... (روحانی، ۱۳۹۲).

موارد استفاده‌شده از سوی سه رئیس جمهور ایرانی نظر فرکلاف را درمورد چینش سازه‌های جمله و ساختار مجهول مورد تأیید می‌کند. در داده‌های ذکرشده هر سه رئیس جمهور در سخنان خود بر اهمیت اتفاقات تأکید دارند و کنشگر از نظر آن‌ها افراد، دولت‌ها و یا سازمان‌های مشخصی‌اند که یا نسبت به خود عمل دارای اهمیت کم‌تری هستند و یا به‌گونه‌ای از آن‌ها یاد می‌شود که کشورهای عامل این مشکلات به‌صورت پیش‌فرض در ذهن شنوندگان وجود دارد.

۵ - ۲ - ۳. سطح دستور در ارزش رابطه‌ای

ویژگی‌های دستوری بسیار زیادی وجود دارند که دارای ارزش رابطه‌ای هستند. یکی از این ویژگی‌های دستوری ضماین است. به اعتقاد فرکلاف (۲۰۰۱) ضماین فاعلی «ما» و «شما» دارای بار ایدئولوژیکی پنهان است. وی آن‌ها را به دو دسته تقسیم می‌کند. ضمیر «ما» به دو نوع انحصاری^{۳۷} و شامل^{۳۸} تقسیم می‌شود. در «ما»ی انحصاری افراد مدنظر تولیدکننده متن و دیگران که افراد غیرشنونده هستند، اما در «ما»ی شامل افراد مدنظر تولیدکننده متن و شنوندگان هستند. به برخی از این موارد در ادامه اشاره می‌شود:

۱. از سوی دیگر جا دارد ما اعضای سازمان ملل متحد... (استفاده از «ما»ی شامل از سوی خاتمی، ۱۳۸۰).

۲. من رسماً اعلام می‌کنم که از نظر ما موضوع هسته‌ای ایران خاتمه یافته... (استفاده از «ما»ی انحصاری از سوی احمدی‌نژاد، ۱۳۸۶).

۳. ما ضمن محکوم کردن هرگونه استفاده از سلاح‌های شیمیایی، از پذیرش کنوانسیون منع ... استقبال می‌کنیم (استفاده از «ما»ی انحصاری از سوی روحانی، ۱۳۹۲).

این داده‌ها نشان می‌دهد که ضمیر فاعلی «ما»ی به‌کار رفته از سوی محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی متفاوت‌اند. در واقع، ضمیر فاعلی استفاده‌شده از سوی محمد خاتمی از این رو که شامل همه کشورهای حاضر در سازمان ملل متحد می‌شود، «ما»ی شامل به‌شمار می‌آید، اما «ما»ی استفاده‌شده از سوی محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی انحصاری است.

دلیل انتخاب «ما»ی شامل در مقابل استفاده احمدی‌نژاد و روحانی از «ما»ی انحصاری و ضمیر «شما» به‌منظور اشاره به جمع و مخاطب خاص با هدف ایجاد ایدئولوژی در سخنرانی است. بنابراین، محمد خاتمی با استفاده از «ما»ی شامل قصد ایجاد این ایدئولوژی را داشته است که در آن همه کشورهای جهان در یک سمت و سو هستند. به بیانی دیگر، محمد خاتمی ایران و کشورهای دیگر را از هم جدا نمی‌بیند و در تلاش برای ایجاد این دیدگاه در میان کشورهاست که ایران هم در میان قدرتهای جهانی جای دارد، اما محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی با استفاده از «ما»ی انحصاری به‌منظور اشاره به جمع و مخاطب خاص قصد ایجاد ایدئولوژی جدا بودن کشورهای ستم دیده و ستمگر را دارند.

۵-۲-۴. سطح دستور در ارزش بیانی

فرکلاف (2001, p. 107) ارزش بیانی در دستور را محدود به افعال وجهی^{۲۹} می‌بیند و آن‌ها را در ایجاد ایدئولوژی مؤثر می‌داند. به بیانی فنی‌تر، وجهیت می‌تواند ارزیابی تولیدکننده متن به ماجرا و حقیقت را نشان دهد و این امر در ایدئولوژی ایجادشده تأثیرگذار است. به اعتقاد فرکلاف ابراز وجهیت در زبان به دو صورت بازنمایی می‌شود. آن‌ها عبارت‌اند از بازنمایی به کمک واژگان و بازنمایی به کمک معنا. بازنمایی به کمک واژگان از طریق استفاده از کلمات وجهی و بازنمایی به کمک معنا از طریق معنای کلی جمله انجام می‌شود. رحیمیان و عموزاده (۱۳۹۱) وجهیت به واسطه واژگان را در زبان فارسی به سه گروه تقسیم می‌کنند. گروه اول معرفتی^{۳۰}، گروه دوم الزامی^{۳۱} و گروه سوم پویا^{۳۲} است. گروه معرفتی قضاوت تولیدکننده متن از امکان به تحقق پیوستن یک رخداد را نشان می‌دهد. گروه الزامی دستور یا اجازه تولیدکننده متن در مورد یک رخداد را نشان می‌دهد. در گروه پویا کنشگر و شرایط مدنظر تولیدکننده متن است (Palmer, 1990, p. 50). وجهیت در داده‌های مربوط به سخنرانی سه

رئیس جمهور ایران در سازمان ملل متحد استفاده شده است. در ادامه به برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱. ... همگان بپذیرند که به جای جنگ و خونریزی و کشتار می‌توان و باید با یکدیگر گفت‌وگو کرد (خاتمی، ۱۳۸۰).

۲. در کوزوو باید حق عادلانه مردم تحت فشار این ایالت به رسمیت شناخته شود... (خاتمی، ۱۳۸۰).

۳. خداپرستی، عدالت و عشق به انسان‌ها باید بر همه ارکان سازمان ملل حاکم شود... (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۶).

۴. هدف مشترک جامعه بین‌المللی باید خاتمه سریع کشتار مردم بی‌گناه باشد (روحانی، ۱۳۹۲).

۵. باید مجال رشد به این تفکر را ندهیم... (همان‌جا).

داده‌ها حاکی از آنند که هر سه رئیس جمهور از وجهیت واژگانی استفاده کرده‌اند. خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی واژه «باید» را، که در گروه وجهیت التزامی قرار دارد، استفاده کرده‌اند. استفاده از واژه «باید» که بیان‌کننده التزام قوی^{۳۲} است، سبب ایجاد ایدئولوژی تولیدکنندگان متن می‌شود. این ایدئولوژی نشان می‌دهد که تولیدکنندگان متن علاوه بر قصد بیان الزامی بودن امور، قصد معرفی خود به منزله یکی از قدرت‌ها و تصمیم‌گیرندگان جهانی را دارند و راهبرد وجهیت التزامی به منظور نشان دادن این امر در سخنرانی سه رئیس جمهور ایران استفاده شده است.

۵-۳. مرحله تفسیر

به عقیده فرکلاف (2001, p. 118)، تفسیر هر متن حاصل ترکیب اطلاعات درون متن و دانش ذهنی خواننده یا شنونده است. به بیانی فنی‌تر، مرحله تفسیر دربرگیرنده اطلاعات موجود در متن و دانش پس‌زمینه‌ای خواننده یا شنونده است. همان‌طور که پیشتر گفته شد، فرکلاف (2001) برای مرحله تفسیر دو سطح بالا و پایین را در نظر می‌گیرد. سطح پایین شامل ویژگی‌های کاربردشناختی می‌شود و سطح بالا شامل بافت موقعیتی، بینامتنیتی و پیش‌انگاشت‌هاست.

۵-۳-۱. سطح پایین

سطح پایین مرحله توصیف ویژگی‌های کاربردشناختی متن را بررسی می‌کند. یکی از ویژگی‌های کاربردشناختی کنش‌های بیانی است. کنش‌های بیانی به دو دسته کلی مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند (Yule, 1996, p. 54). کنش بیانی مستقیم در صورتی به وجود می‌آید که میان ساختارهای نحوی و نقش ارتباطی آن‌ها رابطه یک به یک برقرار باشد. همچنین، هرگاه میان ساختارهای نحوی و نقش ارتباطی رابطه یک به یک برقرار نباشد، کنش بیانی غیرمستقیم به وجود می‌آید (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۰).

داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد که سه رئیس جمهور در قالب موارد از کنش بیانی مستقیم استفاده کرده‌اند. از نظر ایدئولوژیکی، استفاده از کنش بیانی غیرمستقیم برای کم‌رنگ کردن اثر آن بر شنونده است. در مقابل، استفاده آگاهانه یا ناآگاهانه از کنش بیانی مستقیم نشان‌دهنده صراحت، جدیت و اهمیت موضوع برای تولیدکننده متن دارد (Fairclough, 2001, p. 130). بنابراین، استفاده رؤسای جمهور ایران از کنش بیانی مستقیم صراحت و اهمیت موضوعات بیان شده برای ایران را نشان می‌دهد. براساس تجربیات، افرادی از کنش بیانی مستقیم استفاده می‌کنند که دارای قدرت نفوذ و ارتباطی بیشتری هستند. به نظر می‌رسد، رؤسای جمهور ایران با استفاده از کنش بیانی مستقیم، به دنبال معرفی کشور خود به منزله یکی از قدرتهای جهانی هستند. مواردی که در ادامه ذکر می‌شود بعضی از کنش‌های بیانی مستقیم استفاده شده از سوی رؤسای جمهورهای ایران هستند:

۱. هم‌اکنون این ملت ... بی‌آنکه دچار ارتجاع شود، به فردای بهتر می‌اندیشد و راه خود را با پشت‌گرمی به اصول ... می‌پیماید (محمد خاتمی، ۱۳۸۰).
۲. برخورداری از همه علوم و فنون ...، متعلق به همه کشورهای و ملت‌هاست (محمود احمدی‌نژاد، ۱۳۸۴).

۳. در اینجا به صراحت اعلام می‌کنم که سیاست امریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران از ابتدا غلط بوده و رویکرد ... یقیناً محکوم به شکست است (حسن روحانی، ۱۳۹۷).

۵-۳-۳. سطح بالا

سطح بالا شامل سه بخش بافت موقعیتی، بافت بینامتنیتی می‌شود. در این بخش به بررسی این سه بافت در متن سخنرانی محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی می‌پردازیم.

۵-۳-۲. بافت موقعیتی

فرکلاف (2001, p. 122) معتقد است خواننده به کمک بافت موقعیتی به تفسیر خود از متن دست پیدا می‌کند. به‌منظور بررسی بافت موقعیتی باید به چهار پرسش پاسخ داد:

۱. ماجرا چیست؟ پاسخ این پرسش شامل سه بخش است:

الف). فعالیت^{۳۴}: در این مقاله فعالیت مورد نظر، سخنرانی سه رئیس جمهور ایران در سال‌های ۱۳۸۰، ۱۳۸۴، ۱۳۸۶، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ در سازمان ملل متحد است.

ب). موضوع^{۳۵}: رئیس جمهورهای ایران در این رویداد موضوعات متفاوتی را مورد بحث قرار داده‌اند. برخی از این موضوعات مشابه و برخی دیگر متفاوت بوده است، از جمله موضوعات مشابه می‌توان به اشاره به فعالیت‌های هسته‌ای ایران، مبارزه علیه زورگویی، ایستادگی علیه امریکا، استفاده صلح‌آمیز از انرژی اتمی، جنگ تحمیلی، انقلاب اسلامی، حقوق مساوی کشورها پرداخت. همچنین، در هر کدام از این سخنرانی‌ها، تأکید بر برخی از موارد بود. برای مثال، محمد خاتمی تأکید زیادی بر هم‌بستگی همه کشورهای و سران آنها برای ایجاد دنیایی آرام داشت. محمود احمدی‌نژاد با تأکید بر موازین شرعی و پایبندی به اصول ادیان الهی، سران کشورها را به حاکمیت دینی، عمل به دستورات ادیان الهی و مبارزه با تروریسم دعوت می‌کند. حسن روحانی نیز به جنایات رژیم اسرائیل علیه فلسطینیان، اتفاقات سوریه و اقدامات تروریستی علیه برخی از کشورها می‌پردازد.

ج) هدف^{۳۶}: به‌طور کلی، هر سه رئیس جمهور ایران اهداف بلندمدت مشترکی را دنبال کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین هدف‌ها دفاع از حقوق ملت ایران علیه زورگویی‌های استعمارگران مانند آمریکا، انگلیس و اسرائیل بوده است، اما در برخی از اهداف کوتاه‌مدت تفاوت‌هایی وجود دارد که در نتیجه اقتضای زمان ریاست جمهوری و سخنرانی بوده است. پایان دادن به فجایع فلسطین، افغانستان و کوزوو، به رسمیت شناساندن مسائل هسته‌ای ایران، مذاکرات هسته‌ای به ترتیب اهداف کوتاه‌مدت محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی بوده است.

۲. چه کسانی درگیر ماجرا هستند؟

مشارکت‌کنندگان این سخنرانی‌ها حجم گسترده‌ای از افراد و کشورها را دربر می‌گیرند. محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی که تولیدکنندگان متن بوده‌اند به‌منزله سخنران، پررنگ‌ترین نقش را در این رویدادها داشتند. افراد دیگری مانند سران کشورهای

امریکا، انگلیس و کشورهای دیگر که به‌منزله زورگو از آن‌ها یاد شده است نیز از مخاطبان بوده‌اند. همچنین، از مردم کشورهایمانند ایران، فلسطین، سوریه، کوزوو و غیره نیز یاد شده است و در میان افراد درگیر این ماجرا قرار دارند.

۳. ارتباط افراد درگیر ماجرا با هم چیست؟

تولیدکنندگان متن‌ها دارای روابط فرودستی یا فرادستی نبوده‌اند، زیرا هر سه رئیس‌جمهور یک کشور بوده‌اند و طبیعتاً دارای قدرت و اختیارات یکسان بوده‌اند، اما دیدگاه تولیدکنندگان متن‌ها نسبت به کشورهای قدرت‌طلب منفی بوده است و از موضع تقابل به آن‌ها نگاه می‌شود. همان‌طور که پیشتر گفته شد، محمد خاتمی در سخنرانی خود ایران و قدرت‌های جهانی را در یک سطح قلمداد می‌کند، اما محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی سعی در قرار دادن ایران در میان کشورهای ستم‌دیده قرار دهند.

۴. نقش زبان در ماجرا چیست؟

زبان نقش اساسی را در سخنرانی تولیدکنندگان متن ایفا می‌کند. همچنین، تمامی راهبردهای مورد استفاده برای ایجاد ایدئولوژی که پیش از این در سطح توصیف مطرح شد، از طریق زبان تولید و انتقال داده می‌شود.

۵-۳-۲-۳. بافت بینامتنیتی

بافت بینامتنیتی در کنار بافت موقعیتی در سطح بالای مرحله تفسیر قرار دارد و دارای اهمیت بسزایی است، زیرا گفتمان‌ها و متن‌ها در دریایی از متن‌های دیگر که در گذشته تولید شده‌اند، ساخته می‌شوند (Bazerman, 2004, p. 83). به بیانی فنی‌تر، گفتمان‌ها متعلق به توالی‌های تاریخی متفاوتی هستند و تفسیر بافت بینامتنیتی براساس میزان تعلق متنی به توالی‌های دیگر است. سخنرانی رؤسای جمهور در سازمان ملل متحد نیز از این قاعده مستثنا نیست. هر سه رئیس‌جمهور ایران در سخنرانی‌های خود از بافت بینامتنیتی استفاده کرده‌اند. این بافت‌ها به موارد مختلفی از جمله مسائل دینی، جنگ تحمیلی، جنگ در کشورهای دیگر، انرژی هسته‌ای، اشاره به شعرهای شاعران ایرانی، برجام و خروج امریکا از آن اشاره داشتند. مثال‌هایی که آورده می‌شود را در نظر بگیرید:

۱. او (حافظ) می‌تواند چنین بسراید که: «چرخ بر هم زرم از غیر مرادم گردد» و یا «اگر به

کوه بگوید که به دریا فکنده شود چنین گردد» (خاتمی، ۱۳۸۰).

۲. انقلاب اسلامی رژیمی را سرنگون کرد که با حمایت بعضی از مدعیان دمکراسی و حقوق بشر و از طریق کودتا توانسته بود ... ملت ما را ۲۵ سال از پیشرفت و تعالی بازدارد (احمدی‌نژاد، ۱۳۸۴).

۴. «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (انبیاء: ۱۰۵) (روحانی، ۱۳۹۲).

اشاره به مطالب، متن‌ها و اتفاقات مختلف بیانگر شباهت بافت بینامتنی در میان سخنرانی‌ها بوده است. تنها تفاوت اشاره احمدی‌نژاد به مفاهیم مذهبی، مختص به شیعیان است که این امر در سخنرانی دو رئیس‌جمهور دیگر دیده نمی‌شود. همچنین، محمد خاتمی از برخی اشاره‌ها به شعر شاعران ایران‌زمین استفاده می‌کند که این امر در سخنرانی احمدی‌نژاد و روحانی دیده نمی‌شود.

۵-۴. مرحله تبیین

در مرحله تبیین، تفسیر خواننده متن به سطح بالاتر و گسترده‌تری انتقال پیدا می‌کند. به عقیده فرکلاف (2001, p. 135)، این مرحله به دنبال توصیف گفتمان به منزله بخشی از یک فرایند اجتماعی^{۳۷} است که هم تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی^{۳۸} قرار می‌گیرد و هم بر ساختارهای اجتماعی تأثیر می‌گذارد. به بیانی رساتر، رابطه بین گفتمان‌ها و ساختارهای اجتماعی امری دوسویه است. در این رابطه، ابتدا ساختارهای اجتماعی بر ذهن شنونده تأثیر می‌گذارد و سپس گفتمان بر ذهن شنونده. فرکلاف در توضیح مرحله تبیین می‌نویسد: «در مرحله تبیین، گفتمان به عنوان بخشی از روند مبارزه اجتماعی^{۳۹} در بستر روابط قدرت دیده می‌شود» (ibid). بر این اساس، بخش تبیین به دنبال پاسخ به این پرسش است که در سطوح موقعیتی^{۴۰}، نهادی^{۴۱} و اجتماعی^{۴۲} چه روابط قدرتی در شکل‌گیری گفتمان مورد نظر دخیل بوده است.

سطوح موقعیتی که در بخش تفسیر بررسی شد، نشان می‌دهد که رؤسای جمهور ایرانی بدون در نظر گرفتن جناح سیاسی خود و به کمک راهبردهای مختلف مورد استفاده در بخش توصیف به دنبال نشان دادن کشور ایران به منزله یکی از قدرت‌های جهانی‌اند. همچنین، احمدی‌نژاد و روحانی بر اثر بدبینی‌های ایجاد شده به ایران در سال‌های ریاست

جمهوری‌شان تلاش کرده‌اند که ایران را به‌گونه دیگری به جهان بشناسانند. بخش دوم پرسش در مرحله تبیین، در برگیرنده نهادهای دخیل در سخنرانی‌ها بوده است. نهاد اصلی مشارکت‌کننده در گفتمان حاضر سه دولت جمهوری اسلامی ایران در برهه تاریخی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ است که در آن‌ها سخنران اصلی و تولیدکننده گفتمان رئیس‌جمهور است. جناح سیاسی این رؤسای جمهور نشان‌دهنده دلیل تفاوت گفتمانی تولیدشده در سخنرانی‌شان را نشان می‌دهد. علاوه بر دولت که به‌صورت مستقیم در سخنرانی‌ها نقش داشته است، نهادهای دیگری همچون قوه مقننه و قضائیه نیز به‌طور غیرمستقیم در این گفتمان‌ها نقش داشته‌اند. برای اثبات نقش آن‌ها می‌توان به سخنان رؤسای این قوه‌ها در تاریخ‌های مورد نظر مراجعه کرد.

بخش سوم پرسش مرحله تبیین، مربوط به سطوح اجتماع می‌شود. این موضوع تمامی گروه‌های مختلف مردم را دربر می‌گیرد، زیرا رؤسای جمهور ایران بدون در نظر گرفتن موافقان یا مخالفان سیاست‌های خود، سخنرانی خود را تنظیم کرده‌اند و آن‌ها به‌دنبال به‌دست دادن شناختی درست و بهتر از مردم ایران به کشورهای دیگر بوده‌اند. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی طیف مشخصی از مردم و جامعه را خطاب قرار نکرده‌اند و به کشور به‌صورت کلی‌گرایانه نگاه می‌کنند.

۶. نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر در چارچوب نظریه تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (ibid) سعی در مقایسه سخنرانی محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی در سال‌های ۱۳۸۰، ۱۳۸۴، ۱۳۸۶، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ از نظر ایدئولوژیک داشته است. در همین زمینه، سخنرانی‌ها در سه مرحله توصیف، تفسیر و تبیین بررسی شدند. در مرحله توصیف، راهبردهای زبانی دستوری و واژگانی، که در سخنرانی‌ها استفاده شدند، نشان داده شد. همچنین، مرحله تفسیر در دو سطح بالا و پایین مطالعه شد. در مرحله تبیین نیز به پرسش مطرح‌شده از سوی فرکلاف پاسخ داده شد تا بتوان ابعاد این داده‌ها را در سطح جامعه سنجید.

با استفاده از تحلیل داده‌ها نشان داده شد که سخنرانی‌های سازمان ملل متحد محمد خاتمی، محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی از لحاظ جنبه‌های مختلف گفتمانی و روابط

قدرت دارای شباهت‌ها و تفاوت‌هایی هستند. این دسته از داده‌ها که در بخش‌های مختلف پژوهش آورده شده است فرضیه اول مقاله حاضر را اثبات می‌کند. سخنرانی‌ها از نظر سعی در دفاع از حقوق ایران و کشورهای مظلوم دارای شباهت‌هایی هستند و هر سه رئیس‌جمهور سعی کرده‌اند از حقوق ملت ایران و کشورهای مظلوم دفاع کنند، اما از نظر بازنمایی ایدئولوژی که به کمک استفاده از صورت‌های مختلف زبانی صورت می‌گیرد، تفاوت‌هایی میان آن‌ها وجود دارد و این موضوع اثبات‌کننده فرضیه دوم تحقیق است. نتایج نهایی تحقیق حاضر حاکی از آن‌اند که محمد خاتمی سعی در یکپارچه‌سازی و هم‌بستگی همه کشورهای جهان از نظر رفتارهای سیاسی دارد، در حالی که محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی در تلاش برای بسیج کشورها علیه زورگویان جهان مانند امریکا، انگلیس و غیره هستند. این‌طور به نظر می‌رسد که این تفاوت به دلایل مختلفی مانند بافت موقعیتی و شرایط سیاسی، اقتصادی و منطقه‌ای زمان ریاست جمهوری هر یک از رؤسای جمهور ایران بوده است.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. Fairclough
2. ideology
3. Discourse and Social Change
4. media discourse
5. Carreon
6. Svetanant
7. Prayut Chan-o-cha
8. Returning Happiness to the People
9. Van Dijk
10. Austin
11. Searle
12. Language and power
13. Discourse and Social Changes
14. classification
15. members' resources (MR)
16. background knowledge
17. Pragmatics
18. situational context
19. intertextual context
20. presupposition
21. direct speech act

22. indirect speech act
23. reality
24. unclear agency
25. active and passive sentences
26. word order
27. exclusive
28. inclusive
29. modal auxiliary
30. epistemic
31. deontic
32. dynamic
33. high modality
34. activity
35. topic
36. purpose
37. Social Process
38. Social Structure
39. Social Struggle
40. Situational
41. Institutional
42. Societal

۸. منابع

- آقاگل‌زاده، ف. و طارمی، ط. (۱۳۹۵). تحلیل زبان‌شناختی گفتمان‌های رقیب در پرونده بوریس‌های تحصیلی: رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف. *جستارهای زبانی*، ۶، ۳۹۱ - ۴۱۴.
- آقاگل‌زاده، ف. (۱۳۹۰). توصیف و تبیین ساخت‌های زبانی ایدئولوژیک در تحلیل گفتمان انتقادی. *زبان و ادبیات تطبیقی*، ۲، ۱ - ۱۹.
- افخمی، ع.، عابدینی، س.، و محمودی بختیاری، ب. (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان انتقادی سخنرانی‌های دونالد ترامپ در مورد مهاجران. *زبان‌شناسی اجتماعی*، ۱، ۵۱ - ۶۱.
- رحیمیان، ج.، و عموزاده، م. (۱۳۹۲). افعال وجهی در زبان فارسی و بیان وجهیت. *پژوهش‌های زبانی*، ۱، ۲۱ - ۴۰.
- صفایی، ع.، و سلطان‌ی، ب. (۱۳۹۵). تحلیل گفتمان انتقادی‌نامه امام‌علی (ع) به معاویه. *جستارهای زبانی*، ۷، ۲۳ - ۴۹.

- ضیایی، م. ص،، نرگسیان، ع، و کیامنفرد، م. (۱۳۹۱). تحلیل گفتمان سخنان دولت مردان ایران و امریکا در مشروعیت بخشی به دولت. *جهانی رسانه*، ۱، ۶۵ - ۱۰۰.
- کاظمی، ف. و سلمانی، ا. (۱۳۹۵). بررسی کارکرد سطوح تحلیل در رویکرد انتقادی به تحلیل گفتمان: مطالعه موردی فیلم جدایی نادر از سیمین. *جستارهای زبانی*، ۴، ۲۱۷ - ۲۳۳.
- موسوی، ل. و نیری، ه. (۱۳۹۳). تحلیل سخنان حسن روحانی و باراک اوباما در مجمع عمومی سازمان ملل متحد. *سیاست*، ۴، ۳۹ - ۴۸.
- مظفری، ز. (۱۳۹۶). تحلیل زبان شناختی بازتاب «برجام» در گفتمان های رقیب براساس رویکرد انتقادی فرکلاف. *مطالعات زبان ها و گویش های غرب ایران*، ۱۹، ۶۳ - ۸۰.

References

- Aghagolzadeh F., & Taromi T. (2016). Linguistic analysis of the rival discourses in the educational scholarships file: Fairclough's critical discourse analysis approach. *Language Related Research*. 7 (5): 391-414 [In Persian].
- Aghagolzade F. Description and Explanation of Ideological Linguistic Structure in Critical Discourse Analysis. (2012). *Language Related Research*. 3 (2): 1-26 [In Persian].
- Afkhami, A., Abedini, S., & Mahmoodi Bakhtiari, B. (2018). Critical Discourse Analysis (CDA) of Donald Trump's Lectures about Immigrants. *Journal of Sociolinguistics*. 1 (1) : 51-61 [In Persian].
- Austin, J. H. (1970). *How to Do Things with Words*. The William James Lectures delivered at Harvard University in (1955) second edition.
- Alemi, Minoo et al. (2017). A Discourse-Historical Analysis of Two Iranian Presidents' Speeches at UN General Assembly. *Journal of Society, Culture & Language*. 6 (1): 1-17.
- Bazerman, C. & Prior, P. (2004). *An Introduction to Analyzing Texts and Textual Practices*. Lawrence Eelbaum. New Jersey.

- Carreon, J. R. & Svetanant, C. (2017). What Lies Underneath a Political Speech? Critical Discourse Analysis of Thai PM's Political Speeches Aired on the TV Programme Returning Happiness to the People. *Open Linguistics*. 3(1): 638- 655.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Bloomsbury Academic.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (2006). *Discourse Analysis and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis*. London: Routledge.
- Hurford, J., Heasley, B. & Smith, M. (2010). *Semantics a Coursebook*. New York: Cambridge.
- Kazemi F. & Salmani siyah balash A. (2016). A Study of Analysis Levels Function in Critical Approach to Discourse Analysis: The Case Study of A Separation. *Language Related Research*. 7(4): 217-233 [In Persian].
- Moosavi, L. & Nayeri, H. (2015). Analysis of the speeches of Hassan Rouhani and Barack Obama at the UN General Assembly. *A Quarterly Journal World Politics*. 4(1): 39-48 [In Persian].
- Mozafari, Z. (2017). A Linguistic Analysis of JCPOA (BARJAM) Representation in Rival Discourses Based on Fairclough's Critical Approach. *Western Iranian Languages and Dialects*. 5(19): 63-80 [In Persian].
- Paltridge, B. (2012). *Discourse Analysis*, London: Bloomsbury.
- Palmer, F.R. (1990). *Modality and the English Modals*. second ed. London: Longman.
- Rahimian, J. & Amouzadeh, M. (2014). Persian modal verbs and the expression of modality. *Journal of Langiage Research*. 4 (1) : 21-40 [In Persian].
- Rogers, R. (2004). *An Introduction to Critical Discourse Analysis in Education*. London: Routledge.
- Searl, J.R (1969). *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Safayi A., & Soltani B. (2017). Critical Discourse Analysis of Imam Ali's (AS) Letter to Muawiyah. *Language Related Research*. 7 (7) :23-49 [In Persian].
- van Dijk, T. A. (1997). What is Political Discourse Analysis?. *Belgian Journal of Linguistics*. 11(1): 11-52.
- Yule, G. (1996). *Pragmatics*. New York: Oxford.
- Ziyaie, M.S., M., Nargesian, A. & Kia Monfared, M. (2013). A Critical Discourse Analysis of the USA & Islamic Republic of Iran leaders' Speech on Governmental Legitimacy. *Global Media Journal*. 7(1) : 65-100 [In Persian].